

Bijlage bij de brief: Inventarisatie knelpunten ESM

Bijlage 4 bij de Kadernotitie Afbakening en afstemming landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs: Notitie Afbakening doelgroep ESM (september 2011)

Aanleiding en doel van deze notitie

De notitie ESM is geschreven met als doel een zorgvuldige afbakening te geven van leerlingen met een communicatieve beperking (gangbaar afgekort met ESM: "ernstige spraak en/of taalmoeilijkheden") die cluster 2 tot haar doelgroep rekent.

Met deze bijlage bij de kadernotitie beoogt cluster 2 duidelijkheid te bieden over de afbakening en afstemming tussen het landelijk speciaal onderwijs en het regionaal (speciaal) onderwijs, voor wat betreft het onderwijs aan leerlingen met (onderwijs) hulpvragen op het gebied van spraak en taal. De inzet is te voorkomen dat leerlingen tussen wal en schip terecht komen en/of dat leerlingen de noodzakelijke ondersteuning niet (tijdig) ontvangen.

Hierna wordt eerst ingegaan op de doelgroep van cluster 2 en de wijze waarop dit wordt vastgesteld. De inzet en begeleiding vanuit cluster 2 wordt beknopt beschreven. Voor een uitgebreider overzicht over de toelating en het ondersteuningsaanbod wordt verwezen naar de informatie die hierover is opgenomen in de Kadernotitie.

Tijdige ondersteuning is voor leerlingen met ernstige spraak en/of taalmoeilijkheden essentieel.

De afstemming met het regionaal (speciaal) onderwijs is daarbij van groot belang.

Aangegeven wordt hoe cluster 2 deze afstemming realiseert.

Afbakening: Doelgroep ESM binnen cluster 2

- a. De doelgroep van het Landelijk Speciaal Onderwijs cluster 2 wordt gevormd door auditief en communicatief beperkte leerlingen. De volgende subdoelgroepen worden onderscheiden
  - Leerlingen met een auditieve beperking.
  - Leerlingen met een communicatieve beperking waaronder:
    - leerlingen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden (ESM)
    - leerlingen met ESM met een meervoudige hulpvraag

Cluster 2 biedt onderwijs en begeleiding aan ruim 16.000 leerlingen, meer dan de helft van de leerlingen heeft een communicatieve beperking¹. Het onderwijs aan kinderen met

---

¹ Leerlingen in het VSO of met ambulante begeleiding in het regulier voortgezet onderwijs worden in de huidige systematiek toegelaten op grond van de diagnose SH + een beredeneerde afwijking omdat het VSO aan ESM leerlingen wel wordt gegeven, maar nooit is opgenomen in de wetgeving.

ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden is voortgekomen uit het onderwijs aan slechthorende kinderen.

Een communicatieve beperking heeft gevolgen voor de totale ontwikkeling van een kind. In de meeste gevallen is dan ook sprake van meerdere hulpvragen. Er is de afgelopen jaren een goed orthopedagogisch en orthodidactisch onderwijsaanbod ontwikkeld dat aansluit bij de hulpvragen op het gebied van de communicatie van de leerlingen.

- b. De resultaten van wetenschappelijke onderzoeken bevestigen dat leerlingen met ESM een te onderscheiden doelgroep is.
Het identificeren van een specifieke taalstoornis is een uitsluitingsdiagnose: "Er is sprake van ESM wanneer een kind geen normale spraak-en/of taalontwikkeling doormaakt en wanneer dit niet verklaard kan worden door gehoorproblemen, tweetaligheid, aantoonbare neurologische afwijkingen, ernstige fysieke en emotionele problemen, algemene cognitieve beperkingen of afwijkende omgevingsinvloeden"²
- c. Het vaststellen van de diagnose ESM vraagt multidisciplinaire diagnostiek en specifieke deskundigheid. Er is vaak sprake van comorbiditeit met andere ontwikkelingsstoornissen zoals autisme en met specifieke leerstoornissen zoals dyslexie. In de situatie van meertaligheid is de beoordeling van de taalontwikkeling een extra complicerende factor. Vroege diagnostiek is essentieel! Hoe eerder een kind met ESM adequaat wordt ondersteund en begeleid, hoe meer er bereikt kan worden voor wat betreft zijn taalontwikkeling. De neurologische *taalgevoelige periode* ligt voor het negende levensjaar. De komende jaren zal vroege interventie binnen cluster 2, in samenspraak met het regulier (passend) onderwijs, een belangrijk thema zijn dat uitwerking behoeft.
- d. De huidige geldende indicatiecriteria voor het onderwijs en/of begeleiding aan leerlingen met ESM zijn landelijk bij ministeriële regeling vastgesteld en worden gehanteerd door de Commissie voor Indiciestelling binnen de Regionale Expertise Centra van cluster 2. Een leerling bij wie de communicatie problematiek gelegen is in een primaire spraaktaalstoornis, waarbij de onderwijsbehoefte ligt op het gebied van de communicatie, is toelaatbaar tot cluster 2.
- e. De laatste jaren is er een goed aanbod voor begeleiding en onderwijs in cluster 2 voor leerlingen met ESM en ASS. De afbakening van de groep ASS met cluster 3 en 4 wordt gevonden in de landelijke indicatie criteria; voor zowel cluster 2 als cluster 3 of 4. Zoals eerder aangegeven kan toelating tot het cluster 2 onderwijs uitsluitend geschieden als er sprake is van een primaire spraaktaalstoornis. ESM is de primaire indicatie; ASS is 'bijkomende problematiek'.
- f. De inzet van het onderwijs aan leerlingen met ESM is erop gericht om de leerling terug en/of in te laten stromen in het reguliere basisonderwijs al dan niet met begeleiding. De al eerder opgemerkte taalgevoelige periode van de leerlingen is daarbij een cruciale factor om een zo optimaal mogelijk effect van het speciaal onderwijs te kunnen bereiken.

---

² (Bishop, 1992 en Leonard, 1998/ uit "Veelzeggend.....")

- g. Cluster 2 werkt aan het evidence based verbeteren van de diagnostiek en begeleiding van de leerlingen met een communicatieve beperking door
- het ontwikkelen van standaarden en testmateriaal t.b.v. diagnostiek van ESM bij meertaligheid
  - screeningsinstrumenten uit te zetten voor ESM bij jonge kinderen met name bestemd voor de voorschoolse periode
  - onderzoek naar de toepasbaarheid van de ESAT-screening, een nieuwe screeningstest waarmee autistische stoornissen op jonge leeftijd kunnen worden onderkend, voor de doelgroep leerlingen met auditieve en communicatieve beperkingen in cluster 2.
  - onderzoek te doen t.b.v. het vergroten van de kwaliteit van het VSO onderwijs aan ESM leerlingen.
  - vanuit het lectoraat van de Hogeschool in Utrecht wordt evidence based onderzoek voorbereid om de meerwaarde van het ESM onderwijs beter te kunnen onderbouwen.

De leerling centraal

Het niet kunnen voldoen aan de noodzakelijke voorwaarden om talige informatie op te nemen, adequaat te verwerken en adequaat tot verbale interactie te komen met je omgeving, belemmert de leerling in zijn totale - cognitief en sociaal-emotionele - ontwikkeling. De onderwijsbehoefte van de leerling dient centraal te staan. Een goede afstemming tussen het landelijk speciaal onderwijs en het regionaal (speciaal) onderwijs is voor de leerling noodzakelijk.

Vanuit het perspectief dat het in essentie gaat om het belang van de leerling en zijn mogelijkheden om zich optimaal te kunnen ontwikkelen; dat geen kind tussen wal en schip mag raken; waarbij de beschikbare mogelijkheden voor ondersteuning en begeleiding zo effectief en efficiënt mogelijk benut worden, werkt Siméa op de punten zoals hierna aangegeven aan afstemming met het regionaal (speciaal) onderwijs.

Afstemming landelijk speciaal onderwijs en regionaal (speciaal) onderwijs voor de doelgroep leerlingen met ESM.

- a. Cluster 2 heeft kennis en expertise op het gebied van taal en communicatie. De afgelopen jaren zijn door cluster 2 verschillende deskundigheidsbevorderende trainingen en materialen ontwikkeld op het gebied van communicatie. Deze kennis is clusteroverstijgend ingezet o.a. binnen de Steunpunten Autisme. In het systeem Passend Onderwijs zullen de producten en een aanbod van consultatie en advies, beschikbaar blijven voor de regionale samenwerkingsverbanden.
- b. Cluster 2 wil op een laagdrempelige manier toegankelijk zijn voor de regionale samenwerkingsverbanden waarbij men met de regio's wil komen tot een optimale afstemming. Cluster 2 borgt de samenwerking en afstemming in de wijze waarop de toegang tot cluster 2 wordt georganiseerd. (Hiervoor wordt verwezen naar de Kadernotitie)

- c. Cluster 2 draagt zorg voor het verstrekken van informatie over het onderwijs en het begeleidingsaanbod aan de samenwerkingsverbanden.
- d. De procedure voor toelating wordt eenduidig gecommuniceerd naar de regio's.
- e. Er wordt door cluster 2 een screeningsinstrument ESM ontwikkeld. De leerkracht kan dit instrument gebruiken om te signaleren of het vragen van advies aan, of een verwijzing naar, cluster 2 wenselijk is.
- f. Bij het vaststellen van de onderwijsbehoefte dient de context van de leerling te worden meegewogen. Hierbij is afstemming met de omgeving van de leerling noodzakelijk, de ouders en de setting waarin de leerling participeert (school of voorschoolse setting) In geval een observatie situatie/verlengd diagnostisch traject wordt geadviseerd door de Commissie van Onderzoek is er altijd sprake van een tijdelijke plaatsing. De relatie met de reguliere setting is van belang om de onderwijsbehoefte te kunnen vaststellen na de tijdelijke situatie.
- g. Vroegsignalering van ESM bij jonge kinderen is van groot belang. Bij voorkeur worden kinderen met spraak en taalproblemen in de voorschoolse fase gescreend op mogelijk ESM. Het landelijk speciaal onderwijs werkt daarbij samen met de multidisciplinaire spraak-taalteams binnen de Audiologische Centra en de diensten Gezinsbegeleiding.

Er is een goede afstemming tussen zorginstellingen, cluster 2 en het regulier onderwijs op het gebied van vroegbehandeling van peuters en kleuters met ESM problematiek waardoor veelal een doorgaande lijn vanuit de zorginstelling naar de onderwijs setting wordt bewerkstelligd. In dit verband wordt o.a. aansluiting georganiseerd bij de regionale activiteiten binnen het "Convenant Integrale Vroeghulp"

Monitoring

Cluster 2 zal na invoering van de budgetfinanciering de in- door- en uitstroom van leerlingen met ESM monitoren en de financiële en inhoudelijke consequenties van een eventuele toe- of afname van deze leerling populatie agenderen bij het overleg met het Ministerie van OCW, de ouderorganisaties en de sectororganisaties (PO, VO, MBO en AOC-Raad) Cluster 2 stelt een eerste evaluatie moment voor in 2015.

De (signalen van) toe- of afname van de populatie in cluster 2 wordt jaarlijks besproken met het ministerie en de sectororganisaties